

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Ректор
Національної академії
внутрішніх справ
генерал поліції другого рангу

_____ **В.В. Чернєй**

_____ 2017 р.

ПОГОДЖЕНО

Директор Департаменту
персоналу, організації освітньої та
наукової діяльності МВС України
полковник поліції

_____ **Г.О. Доскевич**

_____ 2017 р.

**ПРОГРАМА
ДОДАТКОВОГО ІСПИТУ
З «ОСНОВ ФІЛОСОФІЇ»
для кандидатів на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю (033) «Філософія»**

Програма обговорена і схвалена
на засіданні Приймальної комісії
Національної академії внутрішніх справ
протокол № 3 від 30 травня 2017 року

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Додаткове вступне випробування до аспірантури з філософії має на меті визначення рівня підготовки вступників у галузі філософії. Для успішного складання іспиту вступнику потрібно продемонструвати відповідний вимогам програми додаткового іспиту з філософії (далі - Програми) рівень знань та інтелектуальних здібностей.

У Програмі визначено мету й завдання додаткового вступного випробування з філософії для претендентів на здобуття ступеня вищої освіти доктор філософії за спеціальністю 033 “Філософія” в докторантурі та аспірантурі Національної академії внутрішніх справ, які не мають філософської освіти. Програма окреслює обсяг компетентностей з філософії за програмою підготовки бакалавра у вищих навчальних закладах не філософського профілю.

Програму розроблено на основі навчальних програм з філософії для здобувачів вищої освіти різних галузей знань ступеня вищої освіти «бакалавр» у вищих навчальних закладах не філософського профілю. Зміст завдань вступного випробування не виходить за межі цих програм.

Мета програми: висвітлити вступникам чіткі вимоги до змісту компетентностей у галузі філософії, відповідність яким надає можливість проходити подальші вступні випробування на здобуття можливості навчатися в докторантурі та аспірантурі Національної академії внутрішніх справ за спеціальністю 033 “Філософія”.

Завдання програми:

1) визначити єдині вимоги до додаткового вступного випробування з філософії для претендентів на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 “Філософія” в докторантурі та аспірантурі Національної академії внутрішніх справ, які не мають філософської освіти;

2) зосередити увагу вступників на повторенні системи основних категорій і понять філософії, філософських ідей та концепцій, зазначених у змісті Програми та переліку питань до іспиту;

3) спонукати вступників до систематизації філософських знань, актуалізації інтелектуальних умінь та навичок їх висвітлення.

Форма вступних випробувань – усне випробування, що включає три завдання теоретично-світоглядного характеру, спрямовані на перевірку рівня володіння філософськими знаннями та інтелектуальними вміннями і навичками їх висвітлення та застосування до вирішення світоглядних проблем сучасності.

У програмі подається перелік питань для підготовки до додаткового вступного випробування з філософії та список рекомендованої літератури.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ ДОДАТКОВОГО ВСТУПНОГО ІСПИТУ

ТЕМА № 1. Особливості філософії як форми духовного осягнення світу.

Основні концепції походження філософії. Системоутворюючі чинники філософії. Сутність філософських проблем, їх зв'язок з фундаментальними питаннями людського буття. Складові чинники філософствування. Філософія як мудрість, спосіб життя і тип філософування.

Філософія та світогляд. Необхідність світогляду. Основне питання світогляду – питання про відношення людини і світу. Світогляд як форма духовно-практичного освоєння світу. Структура світогляду. Світогляд і світовідчуття, світосприйняття і світорозуміння. Світогляд як форма самосвідомості людини. Історичні типи світогляду: міфологічний, релігійний, науковий, філософський світогляд. Суспільно-історична природа релігії, її соціальні та гносеологічні функції. Зародження філософської думки. Спільне і особливе в історичних типах світогляду.

Специфіка філософського усвідомлення світу. Філософія як теоретичний світогляд. Філософія як форма суспільної свідомості. Філософія як наука про буття, природу, суспільство, мислення, пізнання, людину (відносини “людина – світ”). Об'єкт філософії. Предмет філософії та його історична генеза. Основне питання філософії як філософська проблема. Зміст і структура основного питання філософії. Найбільш фундаментальні сутності світу – ідеальне та матеріальне. Питання про відношення ідеального та матеріального (свідомості, духу та матерії, буття) – теоретичне підґрунтя питання про відношення людини і світу. Особистісне і наукове значення основного питання філософії. Альтернативні способи осмислення проблем буття. Філософія як дослідження світоглядно-методологічних проблем засобами раціонального мислення. Специфіка філософського підходу до розв'язання світоглядних питань – встановлення їх теоретичних підвалин. Філософія як соціокультурна явище, її загальні особливості у порівнянні з міфом, релігією, мистецтвом і наукою. Основні теми філософських роздумів: людина й світ, сутність і зміст людського існування. Соціальна та людинотворча спрямованість філософського знання. Головні напрями у філософській думці.

Філософія та право. Взаємодія методологічних і категоріальних систем філософії і юриспруденції. Взаємозв'язок філософії та ідеології, філософії та політики, філософії і науки. Філософське обґрунтування справедливості, свободи, рівності, гуманізму та загальнолюдських цінностей. Сутність загальнолюдських цінностей у філософії. Людина як найвища цінність.

Соціальна і особистісна значущість філософії. Місце та роль філософії в сучасному соціокультурному просторі. Філософія, наука, мистецтво, культура. Масова культура і філософія. Світоглядна, методологічна, пізнавальна, ціннісно-орієнтаційна, прогностична, критична, соціально-практична функції філософії. Філософія, її смисло-життєві виміри та призначення. Гуманістична

орієнтація філософії. Роль філософського знання у методологічній та світоглядній підготовці фахівців-професіоналів.

ТЕМА № 2. Історико-філософський процес як основа філософсько-методологічної культури.

Передумови виникнення філософії у Стародавньому світі (Єгипет, Індія, Китай). Проблема першооснови світу, сприйняття світу та людини, «тілесність» людини. Східна і західна філософська парадигма.

Особливості філософії Греції. Філософські школи Давньої греції досократівського періоду. Софісти і софізми. Особливості становлення античної діалектики, антропоцентричний період античної філософії. Сократівська філософія, принципи етики, розуміння знання, місце дискусії у набутті знань, метод аргументації, розуміння щастя та блага.

Платон – засновник об'єктивного ідеалізму в історії європейської філософії. Вплив ідей Арістотеля на розвиток античної філософії. Арістотель систематизатор всієї попередньої філософської думки.

Генеza філософських ідей епохи еллінізму та Римської імперії. Школи епікуреїзму, стоїцизму.

Основні риси середньовічної філософії, її соціальні і релігійні основи. Основні етапи розвитку середньовічної філософії, її представники та їх вчення.

Філософія Відродження. Основні риси світогляду людини епохи Відродження. Відтворення характерних рис епохи у філософській і філософсько-правовій думці.

Загальна характеристика філософії Нового часу. Проблема методу пізнання у філософії Нового часу. Емпіризм і раціоналізм. Становлення механістично-матеріалістичної картини світу. Ідеал людини і держави у філософії Просвітництва.

Німецька класична філософія, її характерні риси та основна проблематика. Провідні представники німецької класичної філософії та характеристика їх вчень.

Загальна характеристика філософії марксизму, ленінізму, сталінізму неомарксизму.

Основні тенденції, напрями й риси сучасної світової філософії. Критичний перегляд принципів і традицій класичної філософії кінця XIX – початку XX ст.

Формування нової філософської парадигми. Проблема раціонального та ірраціонального у філософії XX століття. Особливості розмежування раціоналізму та ірраціоналізму. Філософські проблеми психоаналізу. Психоаналіз і неофрейдизм.

Екзистенційна філософія та її основні різновиди. Культурно-історичні передумови становлення екзистенціалізму. Проблема буття людини і буття світу. Сутність людини як заданість існування в суспільстві і культурі.

Основна проблематика феноменології, неопозитивізму, постпозитивізму, структуралізму, герменевтики.

Філософія права в XX-XXI ст.: основні концепції. Становлення неklasичної юриспруденції. Право як багатоаспектний, поліваріантний феномен.

Генеza релігійної філософії XXI століття, її основні напрями, принципи, риси. Особливості сучасного неотомізму.

Українська філософія як складова світової філософської думки.

Розвиток філософії в Києво-Могилянській академії. Г. Сковорода – засновник української класичної філософії. Філософія українського Просвітництва (Т. Осиповський, І. Тимковський, В. Каразін, М. Максимович, І. Ризький та ін.).

Романтизм в Україні, його зв'язок із класикою. Філософські погляди Т. Шевченка.

Філософські погляди О. Потебні, С. Подолинського, М. Драгоманова, В. Антоновича.

Екзистенційно-романтична філософська хвиля початку XX ст. Особливості філософського світогляду видатних українських письменників кінця XIX – початку XX століття (П. Грабовський, М. Коцюбинський, Леся Українка, І. Франко та інші.). Вчення про ноосферу В. Вернадського.

Культурно-філософський підйом 20-х років XX ст. («розстріляне відродження»). Творчість М. Хвильового, М. Зерова, О. Досвітнього, Є. Плужника, Г. Косинки та ін.). Філософія національної самобутності (В. Винниченко, М. Грушевський, Д. Донцов, В. Липинський та ін.). Філософський доробок Д. Чижевського.

Філософія українських «шістдесятників» («друге відродження»). Розробка філософських проблем в умовах розбудови української державності. Місце і роль філософії у відродженні духовної культури українського народу.

ТЕМА № 3. Онтологія, філософське розуміння світу.

Буття світу та людини як проблема онтології. Виникнення і внутрішня логіка проблеми буття. Духовно-практичний та світоглядний характер проблеми буття. Специфіка філософського розуміння буття, зміст категорії буття та матерії в різних історико-філософських системах. Взаємозв'язок буття і небуття (ніщо). Буття як реальність та абстракція. Світ як сукупна реальність, єдність природи і людини, матеріального світу і людського духу.

Основні форми буття. Поняття природи. Жива і нежива природа, їх якісна відмінність та взаємозв'язок. Основні рівні організації неживої, живої та соціально організованої матерії. Зв'язок різних рівнів організації матерії, їх якісна специфіка. Філософія про різноманіття та єдність світу. Природа і суспільство. Специфіка буття людини в природі та суспільстві. Буття культури («другої природи»). Буття духовного (ідеального) і його форми (індивідуалізоване і позаіндивідуалізоване духовне). Буття свідомого і несвідомого. Буття соціального як єдності індивідуального і суспільного буття.

Проблема субстанції. Дуалізм і монізм. Історико-філософська генеza уявлень про матерію. Філософське визначення матерії. Матерія і речовина.

Основні рівні організації матерії. Природничонаукове уявлення про будову, властивості буття матерії та їх взаємозв'язки.

Рух як спосіб існування матерії. Основні властивості руху та їх співвідношення. Об'єктивність, абсолютність і відносність руху. Рух і розвиток. Основні форми руху, їх специфіка і взаємозв'язок. Сучасна наука про проблему класифікації форм руху. Поняття простору та часу, їх основні властивості. Просторово-часові характеристики матеріального і ідеального світу. Субстанційна і реляційна концепції простору та часу, їх світоглядна і методологічна основи. Роль теорії відносності (А. Ейнштейн) у сучасному розумінні простору та часу.

Основні концепції походження свідомості. Свідомість як субстанція. Свідомість як функція мозку і відображення дійсності. Феноменологічна концепція свідомості. Сутність діалектико-матеріалістичної концепції свідомості: трудова діяльність, суспільні відносини. Сутність “психоаналітичної” концепції З. Фрейда: несвідоме (“воно”), надсвідоме (“над-Я”) та свідоме (“я”). Т. де Шарден про походження свідомості.

Духовний вимір людського буття. Поняття нової філософської онтології. Онтологічні виміри духу. Знаково-символічна форма буття духу. Поняття “душі” та її роль в осмисленні внутрішнього світу людини. Сутність духовного. Сучасна наука про походження свідомості. Біологічні передумови виникнення свідомості. Відображення як загальна властивість матерії. Еволюція форм відображення, форми та етапи розвитку відображення в неживій та живій природі. Відображення та інформація. Психіка як форма відображення людиною навколишнього світу.

Свідомість як продукт суспільного розвитку. Праця, мова, спілкування як необхідні умови виникнення та розвитку свідомості. Свідомість – вища форма творчого відображення світу у різних формах психічної й предметної діяльності. Сутність свідомості та проблема ідеального. Ідеальне як специфічне відображення світу, продукт свідомої діяльності людини. Об'єктивація свідомості. Структура свідомості. Свідомість і самосвідомість. Структура самосвідомості, її роль у розвитку людини. Місце інтуїції у структурі свідомості. Пізнавальна, емоційна, мотиваційно-вольова сфери свідомості. Рівні психічного життя людини: несвідоме, підсвідоме, свідоме.

Свідомість і мислення. Мислення і мова. Мозок людини, його значення в розумових процесах. Мислення як опосередковане відображення дійсності. Мова як спосіб існування думки. Природні та штучні мови. Функції мови. Єдність і розбіжність мислення та мови. Комп'ютерний світ як нова реальність. Сутність і перспективи штучного інтелекту. Основні функції свідомості. Роль свідомості в пізнанні й професійній діяльності юриста.

Суспільна свідомість як відображення суспільного буття. Відносна самостійність суспільної свідомості. Онтологія і структура суспільної свідомості. Види, типи, рівні, форми суспільної свідомості. Суспільна та індивідуальна свідомість. Буденно-практична й науково-теоретична свідомість.

Форми свідомості: філософська, політична й економічна, право та правосвідомість, моральна, естетична, релігійна, наукова свідомість.

ТЕМА № 4. Епістемологія. Філософія пізнання.

Епістемологія: предмет, структура і завдання. Співвідношення теорії пізнання, гносеології і епістемології. Основні епістемологічні проблеми: зміст і структура знання; які механізми його об'єктивації і реалізації в науково-теоретичній і практичній діяльності та ін. Онтологія і епістемологія. Еволюція епістемології: від питань про пізнаваність метафізичних реалій до проблем наукового пізнання.

Поняття пізнання. Рушійні сили пізнання. Проблема визначення меж процесу пізнання. Структура пізнавального процесу. Пізнання як відображення, відношення, комунікація і діяльність. Структурні складові пізнавальної діяльності (об'єкт, суб'єкт, мета, засоби, результати). Суб'єкт і об'єкт пізнання, їх неподільність. Засоби пізнання. Види пізнавальної діяльності: чуттєве і раціональне, емпіричне і теоретичне. Стихійне пізнання і його особливості. Види знання. Повсякденне знання і його особливості. Повсякденне знання і повсякденна мова. Повсякденне знання у відношенні до наукового і філософського знання. Зростання і поглиблення знань як результат пізнавальної діяльності. Перехід від незнання до знання і від нього - до практики як основний зміст пізнавальної діяльності людини.

Проблема пізнання в історії філософії. Класична і некласична теорії пізнання. Скептицизм і агностицизм.

Проблема походження або джерела пізнання: раціоналізм і сенсуалізм. Метафізичний раціоналізм. Математичний раціоналізм. Сенсуалізм. Спроби подолання крайнощів раціоналізму і сенсуалізму. Роль інтуїції в пізнанні. Інтелект і інтуїція.

Проблема істини у філософії і юриспруденції. Поняття істини і омани. Критерії та провідні теорії істини: прагматична, когерентна, кореспондентна. Істина як процес, результат та передумова розвитку пізнавального процесу. Об'єктивність істини та її критерії. Конкретність істини. Діалектика абсолютної і відносної істини.

Догматизм і релятивізм як неадекватне пізнання. Проблема помилковості у пізнанні. Принципи перевірки знання: верифікація, фальсифікація, фалібілізм, критичний раціоналізм.

Пізнання в контексті соціально-практичної життєдіяльності. Проблема практики в історії філософії. Структура практики, її різновиди. Праця, спілкування, практична діяльність. Можливості і межі практики як критерія істини. Значення практики для пізнання. Творчість як конструктивний принцип пізнання. Практика як відтворення і практика як творчість. Індивідуальні та суспільні сторони практики. Людинотворча функція практики.

ТЕМА № 5. Філософська методологія.

Проблема методу в філософії. Методи, їх різновиди та класифікація. Багаторівневість методологічного знання. Наука і філософія. Поняття “картини світу”. Форми наукового пізнання. Факт. Проблема. Ідея як форма синтезу знання. Гіпотеза. Концепція. Теорія і її атрибути. Види і структура наукових теорій. Місце філософських методів серед спеціальних (міжгалузевих, галузевих наукових методів) і загальнонаукових методів. Етапи розвитку філософської методології. Філософія науки. Роль парадигм в науці. Ньютоно-картезіанська парадигма. Парадигма неklasичної науки. Формування постнеklasичної парадигми. Філософська методологія як система принципів і способів організації теоретичної та практичної діяльності.

Евристичні можливості і межі філософських методів. Діалектика як теорія розвитку. Розвиток як загальна, універсальна властивість буття. Зміст та відношення понять: розвиток, рух, зміни, саморозвиток. Метафізика і діалектика як світогляд, метод і життєва позиція. Основні форми діалектики. Діалектика та метафізика. Діалектика й догматичне мислення. Основні принципи діалектики. Принцип розвитку та проблема створення цілісної концепції розвитку. Принцип сходження від абстрактного до конкретного й навпаки. Принцип детермінізму, цілісності, системності. Поняття діалектики та її альтернатив: еклектики, догматизму, софістики, релятивізму. Метафізика. Синергетика. Феноменологія. Взаємодоповнюваність філософсько-методологічних доктрин. Проблема їх синтезу.

Діалектика як система принципів, законів і категорій. Поняття закону. Класифікація законів. Закон як вираження внутрішніх, суттєвих зв'язків матеріальних і духовних процесів. Основні закони діалектики, їх змістовний аналіз. Закон єдності та боротьби протилежностей. Закон взаємного переходу кількості та якості. Закон заперечення заперечення. Вимоги діалектичної логіки, їх методологічне значення для наукового пізнання мислення, природи, суспільства. Основні функції діалектики.

Категорії діалектики та інших методів сучасної філософії як відображення розмаїтості буття. Одиначне і загальне. Явище та сутність. Діалектичні закономірності. Форма і зміст. Причина та наслідок. Елементи й структура. Структурні зв'язки. Поняття системи, принцип системності. Свобода та необхідність. Концепція детермінізму. Дійсне, можливе і належне.

Значення законів, категорій та принципів діалектики у пізнанні й практичній діяльності.

ТЕМА № 6. Філософська антропологія. Філософія людини.

Філософська антропологія як підґрунття наук про людину. Людина як предмет філософського аналізу. Особливості філософського осмислення проблем людини.

Сутність людини як філософська проблема. Багатомірність сутнісної природи людини: її біологічні, соціальні і духовні компоненти. Уявлення про сутність людини на різних етапах розвитку філософії. Проблема людини у

філософії Стародавньої Греції та Стародавнього Риму. Християнська концепція людини у філософії Середньовіччя. Проблема людини у філософії Відродження та Нового часу. Німецька класична філософія про людину.

Антропологічні проблеми у вітчизняній філософській думці. Екзистенціалістська мужність бути: Леся Українка. Етичний персоналізм І.Франка. Вчення В.Вернадського про ноосферу. Екзистенція особи, час, свобода: В.Шинкарук.

Сучасна філософська антропологія людини (М.Шеллер, Г.Плеснер, А.Гелен та ін.). Еволюційна теорія Дарвіна і сучасна антропологія.

Поняття «ментальність» у сучасному соціально-гуманітаному пізнанні. Ментальність як глибинний рівень свідомості.

Проблема сутності людини і її існування. Раціональні і нераціональні погляди на сутність людини в історії філософії. Класична, некласична (модерна) і постмодерна філософія про сутність і існування людини. Іманентність і трансцендентність людини.

Проблема походження людини. Антропосоціогенез та його системний характер. Людина як єдність біологічного й соціального. Вплив науково-технічного прогресу на умови існування людини.

Соціальне у бутті людини. Буття соціального, його якісна відмінність від буття природного. Роль мови у процесі антропосоціогенезу, у формуванні свідомості та освоєнні світу. Виникнення та розвиток моральності як фактора антропосоціогенезу.

Поняття особи й особистості. Персоналізація суспільного простору.

Процес соціалізації особистості та проблема формування ціннісних орієнтацій. Вищі духовні цінності: істина, краса, добро, чесність, справедливість, вірність, відповідальність, мудрість, правда, святість, свобода. Способи пізнання цінностей. Духовна досконалість як антропологічна проблема. Потреба в ідеалі. Ідеал і утопія.

Свобода й відповідальність. Культура індивідуалізму. Проблема особистої унікальності. Творчість і креативність як способи самореалізації особистості.

Проблема відношення до життя та смерті в духовному досвіді людства. Сенс життя.

Самоцінність людського життя. Скінченність людського буття як онтологічна основа визначення його сенсу. Сенс життя. Індивідуальний і суспільний сенс життя. Проблема втрати сенсу життя. Пошук і творення сенсу життя.

ТЕМА № 7. Предмет та головні персоналії сучасної соціальної філософії. Філософське розуміння історії.

Предмет соціальної філософії. Основні категорії соціальної філософії. Роль пізнання “соціального” в історії. Особливості соціального пізнання: співвідношення предмету і методів. Ідеали науковості у галузі суспільствознавства. Соціальна філософія в системі наук. Гуманістичний

характер та методологічна спрямованість соціальної філософії. Об'єктивність, історизм, системність, єдність теорії та практики – основні методологічні принципи соціально-філософського пізнання.

Особливості філософського пізнання суспільства. Проблема побудови теоретичних моделей суспільства. Основні концепції виникнення та розвитку суспільства: теологічна, патріархальна, натуралістична, технократична, соціопсихологічна. Суспільство як підсистема об'єктивної реальності. Соціальна форма руху матерії та її відмінності від процесів живої й неживої природи.

Суспільство як соціальний спосіб людського буття, продукт взаємодії та результат творчості людини. Діяльність як специфічний спосіб існування соціального. Поняття матеріального й духовного життя суспільства, їх зміст і структура. Соціальні закони, їх роль у діяльності людей. Поняття суспільного устрою і сфер суспільного життя.

Предмет філософії історії. Основні категорії філософії історії. Поняття світового історичного процесу. Спрямованість історичного процесу. Природа, структура та проблема періодизацій історичного процесу. Лінійні та циклічні моделі розвитку історії. Ідея поступу в історії. Постановка питання про «кінець історії» у новітній філософії.

Вчення про суспільно-економічні формації. Варіативність в історичному процесі, проблема можливості внутрішньо-формаційних перетворень.

Поняття цивілізації та цивілізаційних основ розвитку суспільства. Матеріальні та духовні передумови становлення цивілізацій, зовнішні та внутрішні фактори їх розвитку. Історичні спільності людей. Цивілізаційний підхід до розуміння історії. Основні підходи до розуміння цивілізації.

Формація й цивілізація. Відмінність формаційного та цивілізаційного підходів до аналізу всесвітньої історії.

Сучасна цивілізація, її особливості й суперечності. Західна стратегія розвитку цивілізації. Теорія локальних цивілізацій. Техніка й цивілізація. Сучасна цивілізація та її технологічні характеристики. Проблема кризи цивілізації та шляхів виходу з неї.

Концепція постіндустріального суспільства (Д. Белл, Г. Кан, З. Бжезинський, А. Тоффлер, Ж. Фурастьє, А. Турен). Соціальна теорія інформації. Поняття інформаційного суспільства. Ознаки інформаційного суспільства. Актуальні проблеми сучасного інформаційного суспільства.

Глобалізація в контексті постіндустріальної реальності. Сучасне розуміння сутності глобалізму як головного явища епохи. Світовий порядок на початку XXI ст. Техногенні й інформаційні фактори радикального перетворення відносин у сучасному світі. Пошуки вирішення політичних, екологічних, демографічних, соціально-правових та інших глобальних проблем для виживання людства в умовах інтегрованого і цілісного світу.

Основні концептуальні підходи до визначення культури. Функції культури. Поняття культури як надбання людства, засіб самоствердження людини в світі шляхом творчої матеріальної та духовної діяльності.

Гуманістична спрямованість культури. Духовне виробництво, суспільна свідомість, духовна культура. Культура, «антикультура», «контркультура». Основні підходи до типології культури. Криза культури як об'єктивне явище суспільно-історичного розвитку. Аналіз причин руйнації культурно-духовних начал. Шляхи подолання культурної кризи і перспективи розвитку культури.

ТЕМА № 8. Предмет, об'єкт, методи філософії права. Проблеми побудови теоретичних моделей філософії права.

Історичний характер становлення і формування філософії права як міждисциплінарної галузі наукового знання. Філософський та юридичний аспекти права, їх спільність, відмінність і особливості. Предмет філософії права: онтологічний, антропологічний, епістемологічний, метафізичний аспекти. Основні питання філософії права. Основні проблеми, що складають зміст філософсько-правової рефлексії. Система зв'язків філософії права з іншими філософськими та юридичними дисциплінами. Співвідношення філософії права, загальної теорії права та соціології права. Світоглядна, ціннісна, методологічна, критична, прогностична та інші функції філософії права.

Класичні, некласичні та постнекласичні методи правопізнання. Відмінність витоків права та підходів до його тлумачення в юридико-позитивістській та природно-правовій доктрині. Становлення та розвиток природно-правового мислення. Поняття природного права в історичному розвитку. Поняття та різновиди юснатуралізму. Класичні теорії та сучасні концепції природного права. Історичні умови, теоретичні джерела та етапи формування і розвитку філософії позитивізму. Гносеологічний зв'язок форми філософського позитивізму з історичним розвитком юридичного позитивізму. Становлення юридичного позитивізму, його соціально-економічні та наукові передумови. Визначальні теоретичні принципи юридичного позитивізму. Право як продукт держави, сукупність державно-владних примусових норм. Типи юридичного позитивізму (легізм, нормативізм, етатизм). Зміст і специфіка соціологічного позитивізму. Необхідність та взаємодія юснатуралістичної, натурфілософської, герменевтичної та позитивістської методології в юриспруденції. Особливості світоглядно-методологічного аналізу основних типів праворозуміння.

Право як засіб гармонізації суспільних відносин. Сутність права – забезпечення і захист людської свободи, справедливості, рівності. Філософсько-світоглядний сенс права та його роль у формуванні свободи особистості та почуття відповідальності. Мета права та його доцільність як світоглядні проблеми. Правова реальність як форма здійснення ідеї права. Правова дійсність як єдність сутності та функціонування права. Ідея права, норма права та правове життя як рівні правової реальності. Форми буття права. Співвідношення права і закону як проблема правової онтології.

Основні концепції свободи. Свобода як можливість вибору. Свобода як пізнана необхідність. Свобода і відповідальність. Справедливість і рівність як категорії філософії права. Історія та сучасні концепції справедливості.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Підручники:

1. Алексеев П. История философии. Учебник М.: Проспект, 2016.- 238 с.
2. Афанасенко В. С., Горлач М. І., Данильян О.Г., Дзьобань О.П., Квіткін П.В. Соціальна філософія: підруч. для вищої шк.. – Х.: Прапор, 2011. – 679 с.
3. Батурин В. Философия. Учебник – М.: Юнити-Дана, 2016. – 512 с.
4. Губин В. Философия. Учебник. – М.: Проспект, 2016. – 336 с.
5. Історія української філософії: Підручник для студ. вищих закладів освіти. – К.: Академвидав, 2010. – 624 с.
6. Новітня філософія науки: підруч. для студ. філос. фак. ун-тів і аспірантів (для склад, канд. іспиту з філос. та філос. науки) / І.С. Добронравова, Т. М. Білоус, О.В. Комар - К.: Логос, 2009. - 244 с.
7. Причепій Є.М. Філософія: підручник /Є.М. Причепій, А.М.Черній, Л.А.Чекаль. – 4 вид., випр. – К.: Академвидав, 2015. – 592с.
8. Філософія історії: підручник /О.А. Габрієлян., І.І. Кальной – К.: Академвидав, 2011. – 213 с.
9. Філософія: Підручник / Бичко І.В., Бойченко І.В., Табачковський В.Г. та ін. – К.: Либідь, 2010. – 408 с.
10. Філософія як історія філософії: підручник / За ред. В.І.Ярошевця. – К.: Центр учбов. л-ри, 2012 – 648 с.
11. Філософія [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [Л. В. Губерський та ін. ; за ред. Л.В. Губерського]. – Х. : Фоліо, 2013. – 509 с.
12. Философия. Учебник / Ред.: Губин В., Сидорина Т. - М.: Геотар-Медиа, 2016. - 816 с.

Навчальні посібники:

13. Андрущенко В.П. Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій. – К.: «Генеза», 2003. – 368 с.
14. Арличев А. Онтология и теория познания Учебное пособие. – М.: Либроком. – 2016. – 226 с.
15. Гуревич П.С. Основы философии: учебное пособие. 4-е изд., стер. М.: КНОРУС, 2017. - 478 с.
16. Канке В. Современная философия. – М.: Омега-Л. – 2015. – 336 с.
17. Мисик І. Г. Історія філософії в Україні: навч. посіб. / І. Г. Мисик. – О. : Фенікс, 2011. – 134 с.
18. Предборська І. М. Філософія історії [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. М. Предборська, С. О. Ганаба. - Суми : Університетська книга, 2012. - 231 с.
19. Табачковський В.Г., Булатов М.О., Хамітов Н.В. та ін. Філософія: світ людини. Курс лекцій: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. – К.: Либідь, 2003. – 432 с.

20. Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник. – К.: Україна, 2001. – 512 с.
21. Філософія: навч. посібник для студ. і аспірантів вищих навч. закл. / І.Ф. Надольний (ред.). – 8-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2012. – 534 с.
22. Філософія. Посібник для підготовки до іспитів / П.С. Прибутько, Т.В. Кондратюк-Антонова, В.І. Стус – К.: Паливода А.В., 2012. – 184 с.
23. Шиполовская Л, Мамедов А. Философия. Классический курс лекций – М.: Ленанд, 2016. – 312 с.

Першоджерела

24. Арндт Х. Джерела тоталітаризму. – К.: Дух і літера, 2002. – 539 с.
25. Аристотель. Метафизика//Аристотель. Сочинения в четырёх томах. М., 1976. Т.1. С.119.
26. Боецій Северин. Розрада від філософії. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. – 146 с.
27. Бруно Дж. О причинах, начале и едином // Антология мировой философии: Возрождение. – Минск: Харвест, 2001. – 928 с.
28. Бубер М. Проблема человека. Н. Кушнир (пер.). – К.: Ника-Центр, 2008. – 96 с.
29. Бэкон Ф. Новый органон // Антология мировой философии: Возрождение. – Минск: Харвест, 2001. – 928 с.
30. Витгенштейн Л. Философские работы. Ч.1. – Пер. с нем. / Составл., вступ. статья, примеч. М. С. Козловой. Перевод М. С. Козловой и Ю. А. Асеева. М.: Издательство «Гнозис», 1994. — 612 с.
31. Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук. Т. 1. Наука логики. М. : Мысль, 1974. – 452 с.
32. Декарт Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямовувати свій розум і відшукувати істину в науках. – К.: Тандем, 2001. – 104 с.
33. Іларіон Київський. Слово про закон і благодать // Історія філософії України. Хрестоматія: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1994. – 560 с.
34. Кант И. Основание метафизики нравов // Лекции по этике. – М.: Республика, 2000. – 431 с.
35. Копнин П.В. Диалектика. Проблемы диалектики как логики и теории познания: Избран, филос. работы. М.: Наука, 1982. - 368 с.
36. Кузанский Н. Об ученом незнании // Антология мировой философии: Возрождение. – Минск: Харвест, 2001. – 928 с.
37. Локк Д. Два трактати про врядування. – К.: Основи, 2001. – 265 с.
38. Лосев А. Ф. Дерзание духа. - М.: Политиздат, 1988. – 364 с.
39. Макиавелли Н. Государь. – М.: Планета, 1990. – 84 с.
40. Маркузе. Эрос и цивилизация: Философское исследование учения Фрейда: Пер. с англ. А.А. Юдин (пер.и предисл.). – К.: Б-ка Украины для юношества, 1995. – 314 с.
41. Поппер К. Логика научного исследования. – Пер. с англ. / Под общ. ред. В. Н. Садовского. — М.: Республика, 2004. — 447 с.

42. Прокопович Ф. Натурфілософія, або фізика // Історія філософії України. Хрестоматія: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1994. – 560 с.
43. Рассел Б. История западной философии: В 3-х кн. / пер. с. англ; Подгот. текста В.В.Целищева. – СПб.: Азбука, 2001. – 960 с.
44. Рикер П. Конфликт интерпретаций: очерки о герменевтике. – М., 1995. – 176 с.
45. Ролз Дж. Теория справедливости. – Новосибирск: Из-во Новосибирского ун-та, 1995. – 536 с.
46. Сковорода Г.С. Сад божественних пісень. – Х.: Майдан, 2002. – 127 с.
47. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 2008. – 224 с.
48. Тертуллиан К.С.Ф. Избр. соч. – М.: Прогресс, 1994. – 443 с.
49. Фейербах Л. Сущность христианства. – М.: Мысль, 1965. – 414 с.
50. Фрагменты ранних греческих философов. – Ч.1: От эпических теокосмогоний до возникновения атомистики. – М.: Наука, 1989. – 576 с.
51. Франк С.Л. Духовные основы общества. – М.: Республика, 1992. – 511 с.
52. Фрейд З. Психология бессознательного: Сб. произведений. – М.: Просвещение, 1990. – 448 с.
53. Фромм Э. Бегство от свободы. Г.Ф. Швейник (пер.). – 3. изд. – М.: Республика, 2009. – 253с.
54. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. – СПб, 2000. – 380 с.
55. Хайдеггер М. Бытие и время. В.В. Биbihин (пер. с нем.) – М.: Ad Marginem, 1997. – 452 с.
56. Шарден Пьер Тейяр де. Феномен человека. Н.А. Садовский (пер.с фр.), А.С. Раутиан (предисл.и прим.). – М.: Устойчивый мир, 2001. – 231 с.
57. Шопенгауэр А. Понятие воли // Избранные произведения. – М.: Просвещение, 1992. – 479 с.
58. Ясперс К. Смысл и назначение истории. М.И. Левина (сост.), М.И. Левина (пер.), П.П. Гайденоко (сост.). – 3.изд. – М.: Республика, 2009. – 523 с.

Довідкові видання

59. Вовк В.М., Петрова Г.М., Черней В.В. Історія філософії: опорний конспект: К.: Атіка, 2012. – 275 с.
60. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. – Т. 2 : Філософія права / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Х. : Право, 2017.– 1128 с.
61. Історія філософії України. Хрестоматія: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1994. – 560 с.
62. Новая философская энциклопедия: В 4 т./Ин-т философии РАН, Нац. общ.-научн. фонд; Научно ред. совет: предс. В. С. Степин, заместители

предс.: А. А. Гусейнов, Г. Ю. Семигин, уч. секр. А. П. Огурцов. - М. : Мысль, Т. II - 2016 - 634 с.

63. Філософія: Хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. Рекомендовано МОН / За ред. Л.В. Губерського. – К., 2012. – 621 с.

64. Философский энциклопедический словарь / Гл. ред.: Л.Ф.Ильичев, С.М.Ковалев, В.Г.Панов. - М.: Инфо., 2016. - 848 с.

65. Хрестоматия по философии / Составители: Ильичев П., Раевская Н., Соловьева Г., Станиславова И. // Ред.: Микиртичан Г. – М.: Спецлит, 2016. – 416 с.

66. Хрестоматия по философии. Учебное пособие / – Составитель: Алексеев П. – М.: Проспект, 2016. – 576 с.

Монографії:

67. Агацци Э. Научная объективность и ее контексты. Пер. с англ. Лахути Д.Г. / Под редакцией и с предисловием Лекторского В.А. М.: Прогресс-Традиция, 2017. - 688 с.

68. Бандурка А.С. Строката ковдра мультикультуралізму : монографія / А.С. Бандурка ; за наук. ред. проф. О.В. Тягла. – Харків : Золота миля, 2013. – 198 с.

69. Буття людини (соціально-філософський аспект) / Л.І.Мозговий, В.М.Скиртач, Р.С.Мартинів та ін. – Слов'янськ, 2004. – 160 с.

70. Карпенко А.С. Логика и метафизика. М. - СПб: Центр Гуманитарных Инициатив, 2017. - 431 с.

71. Кримський С.Б. Запити філософських смислів. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2008. – 242 с.

72. Лях В.В., Пазенок В.С., Любимий Я. В., Райда К. Ю., Федорченко В. К. Інформаційне суспільство у соціально-філософській ретроспективі та перспективі: [монографія] / Інститут філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України; Київський ун-т туризму, економіки і права / В.В. Лях (відп.ред.). — К.: XXI століття: діалог культур, 2009. - 404 с.

73. Попович М.В. Нарис історії культури України. – 2.вид., випр. – К.: АртЕк, 2001. – 728 с.

74. Соціальна філософія: монографія / В. І. Воловик, М. А. Лепський, Т. І. Бутченко, О. В. Краснокутський. - Запоріжжя : Просвіта, 2011. - 376 с.

75. Свендсен Ларс Фр. Г. Філософія свободи [Текст] / Ларс Фр. Г. Свендсен ; пер. з норв. Софії Волковецької. - Львів : Вид-во Анетти Антоненко ; Київ : Ніка-Центр, 2016. - 335 с.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. А.Камю про сенс людського існування в праці «Міф про Сізіфа».
2. Аналіз передумов комуністичної ідеології у праці М.Бердяєва «Витоки і зміст російського комунізму».
3. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха.
4. Априоризм та агностицизм в філософії І.Канта.
5. Арістотель про форми державного устрою в праці «Політика».
6. Предмет і завдання філософії історії.
7. Сутність та особливості філософського підходу до права.
8. Становлення основних парадигм філософствування. Форми освоєння світу.
9. Виклад концепції історичного матеріалізму у праці Ф.Енгельса «Походження сім'ї, приватної власності і держави».
10. Воля до влади у праці Ф.Ніцше «Так говорив Заратустра».
11. Г. Сковорода – основоположник української класичної філософії.
12. Джерела та особливості філософської рефлексії в збірці діалогів та роздумів М.К. Мамардашвілі «Як я розумію філософію».
13. Класична, некласична (модерна) і постмодерна філософія про сутність і існування людини.
14. Етапи розвитку ідеї права у праці Г.Гегеля «Філософія права».
15. Особливості епістемології як теорії наукового пізнання.
16. Загальна характеристика новітнього розуміння комунікації у праці Ю. Габермаса «Моральна свідомість і комунікативна дія».
17. Загальна характеристика основних ідей і принципів німецької класичної філософії.
18. Закони діалектики та їх прояв у розвитку держави і права.
19. Зв'язок антропологічного та аксіологічного дискурсу у сучасній філософії права.
20. Зміст та основні ідеї праці Ж.-П. Сартра «Екзистенціалізм – це гуманізм».
21. І. Кант «Пролегомени» – короткий виклад власної філософської позиції.
22. Ідеал держави у філософії Просвітництва (Монтеск'є, Вольтер, Руссо).
23. Ідеалістична онтологічна концепція Ф. Шеллінга.
24. Ідеалістичне розуміння світу у праці Г.Сковороди «Кольцо. Розмова про душевний світ».
25. Філософська антропологія: основні проблеми та етапи розвитку.
26. Історична еволюція філософських поглядів на простір і час.
27. Історичний розвиток уявлень про правову державу та сучасні концепції.
28. Історичні витоки та основні проблеми сучасної філософської герменевтики
29. Історичні передумови та теоретичні витоки виникнення марксистської філософії.
30. К.-А. Гельвецій «Про людину, її розумові здібності і виховання».
31. Ключові ідеї середньовічної патристики та домінуючі підходи до вирішення проблем світобудови.

32. Концепція інформаційного суспільства: теоретичні моделі та сучасність.
33. Критика релігії в праці Л.Фейєрбаха “Сутність християнства”.
34. Критичне осмислення сучасної філософії у праці С.Б. Кримського “Запити філософських смислів”.
35. Критичний аналіз соціального буття у праці К. Поппера «Відкрите суспільство та його вороги».
36. Методологія наукового пізнання та її рівні.
37. Загальна характеристика основних напрямів сучасної західної філософії.
38. Проблема свідомості (марксизм, фрейдизм, феноменологія про свідомість). Свідоме, несвідоме, підсвідоме.
39. Логіко-методологічні основи наукового пошуку та оптимізації практичної діяльності.
40. Філософія марксизму: основні ідеї та їх вплив на світову філософію і соціальну практику. Марксизм, ленінізм, сталінізм: порівняльна характеристика.
41. Позитивізм: основні ідеї та напрями.
42. Проблема свободи в історії філософії. Феномен “втечі від свободи” (Е.Фромм).
43. Модель суспільного ладу у праці Платона “Держава”.
44. Несвідомі основи людської поведінки у праці З.Фрейда «П’ять лекцій з психоаналізу».
45. Об’єктивне та суб’єктивне в детермінації суспільних процесів.
46. Основний зміст праці О. Шпеглера «Занепад Європи».
47. Основні ідеї праці А. Тойнбі “Дослідження історії”.
48. Основні ідеї праці А.Шопенгауера «Світ як воля та уявлення”.
49. Основні ідеї праці К.Маркса «До критики гегелівської філософії права. Вступ».
50. Основні ідеї праці М.Вебера “Протестантська етика і дух капіталізму”.
51. Основні проблеми епістемології. Проблема істини в праві.
52. Особистість та соціальні спільноти як суб’єкти історичного процесу.
53. Особливості становлення античної діалектики (Геракліт, Демокріт, софісти, Сократ).
54. Побудова нової онтологічної моделі у праці М. Хайдеггера «Буття і час».
55. Постмодернізм як явище культури та течія у філософії.
56. Предмет філософії права як наукової дисципліни.
57. Предмет філософії та предмет юридичних наук: співвідношення та особливості взаємодії.
58. Проблема відчуження в філософії. Відчуження як соціальний феномен.
59. Проблема пошуку методу у філософії Нового часу (Ф.Бекон, Р.Декарт).
60. Проблема сенсу історії в сучасній християнській філософії.
61. Поняття суспільного прогресу та його основні критерії.
62. Проблеми зв’язку буття і мови у праці Г. Г. Гадамера “Істина і метод”.
63. Просвітницький характер європейської філософії XVIII століття.

64. Роздуми про парадокси людської природи у праці П.Тейяра де Шардена “Феномен людини”.
65. Світогляд як форма самосвідомості. Основні історичні типи світогляду, його структура.
66. Соціальна філософія як теорія і методологія пізнання суспільства.
67. Соціально-філософські ідеї у праці П.Сорокіна «Людина. Цивілізація. Суспільство”.
68. Соціально-філософські проблеми у праці П. Юркевича “Філософський щоденник”.
69. Співвідношення права, моралі та моральності у філософії права Г. Гегеля.
70. Співвідношення правосвідомості з іншими формами суспільної свідомості.
71. Теорія істини в філософії. Основні характеристики істини.
72. Типологія характерів людини в праці Е. Фромма “Анатомія людської деструктивності”.
73. Тлумачення сутності людини у праці Ж.-О. де Ламетрі “Людина – машина”.
74. Тлумачення сутності прогресу у праці І. Франка “Що таке поступ?”.
75. Філософія абсурду у праці А.Камю «Бунтівна людина».
76. Філософія і право. Методологічна функція філософії в правознавстві.
77. Філософія права в сучасній Україні: основні ідеї та напрями досліджень.
78. Філософія релігії: основні питання та актуальні тенденції розвитку.
79. Філософське осмислення сутності держави у праці Т. Гоббса «Левіафан».
80. Філософське осмислення сутності права у праці Ж.-Ж. Руссо «Про суспільний договір».
81. Філософське осмислення української історії у праці М.В.Поповича “Нарис історії культури України”.
82. Соціально-філософські погляди І. Франка і М. Драгоманова.
83. Філософсько-методологічне значення праці Арістотеля “Органон”.
84. Філософсько-методологічні парадигми в сучасному праворозумінні.
85. Філософська герменевтика. Проблема інтерпретації та розуміння законів в сучасній юриспруденції.
86. Філософсько-правові погляди І. Канта: вчення про моральний категоричний імператив та правову державу.
87. Філософсько-правові погляди П. Юркевича.
88. Розвиток філософії в Україні: характеристика основних етапів
89. Філософсько-світоглядні ідеї «Повчання» Володимира Мономаха.
90. Формаційний та цивілізаційний підходи до аналізу суспільства.